

SPECIAL: LEVENSVERRHALEN | SCHRIJVEN EN GEZONDHEID

Schrijven

magazine

Jaargang 24, nummer 6
december 2020, € 6,99
schrijvenonline.org

Het
schrijfinzicht
van
Tofk Dibi

Schrijflessen van
Simone van der Vlugt

Wáárom schrijven we
zo veel tijdens corona

Je manuscript is af.
En nu?

- ✦ Sebastiaan Chabot over creative writing
- ✦ Hoe creëer je een boeiend personage?
- ✦ Herschrijven: zo doe je dat

Judith Fanto

Zo schrijf je de ultieme
familiegeschiedenis

AP8 7193264765839

Hiaten vol fantasie

Ze wist dertig jaar geleden al dat ze een roman wilde schrijven, liefst een familieverhaal, maar toch debuteerde **Judith Fanto** (51) pas dit jaar. Met veel succes, want *Viktor* groeide uit tot een bestseller en werd bekroond met de Hebban Debuutprijs. Fanto deelt haar beste tips met *Schrijven Magazine*. ‘Om een goede familiegeschiedenis te schrijven, moet je zelf ook een beetje geschiedenis hebben.’

Door Vivian de Gier

1 Neem de tijd om het verhaal (en jezelf) te laten rijpen

‘Als ik dit verhaal had geschreven op mijn twintigste, was het een heel ander boek geworden. Wetenschappelijker, meer op feiten gebaseerd. Ik zou meer hebben vastgehouden aan het oorspronkelijke verhaal, terwijl ik nu met mijn fantasie de hiaten heb ingevuld. Dat had ik nooit gedurfd toen ik twintig was. Dus ik ben blij dat ik zo lang heb gewacht. Om een goede familiegeschiedenis te schrijven moet je zelf ook een beetje geschiedenis hebben. Dan kun je je beter in anderen en in situaties verplaatsen. Zonder mijn levenservaring had ik dit verhaal niet zo genuanceerd en liefdevol kunnen optekenen.’

2 Concentreer je op het ‘waarom’ in plaats van op het ‘wat’

‘Het schrijven van een familiegeschiedenis is heel populair. Filosofe Tanny Dobbelaar promoveerde erop en constateerde dat veel familiegeschiedenissen tamelijk saai zijn om te lezen. Wat blijkt nou: veel mensen die hun familiegeschiedenis opschrijven, concentreren zich op de gebeurtenissen, op wat al die personen doen. Dat levert vaak een oninteressante opsomming op. Om een boeiend verhaal te schrijven, kun je je beter richten op het waarom dan op het wát. Wat drijft de mensen in jouw verhaal? Daarom is *Viktor* een coming-of-age-, een psychologische én een historische roman ineen. De personages en

hun lotgevallen gaan pas leven voor mensen buiten jouw eigen familie als het zo is opgeschreven dat de lezer zich met hen kan identificeren of zich gaat afvragen waarom iemand heeft gedaan wat ie heeft gedaan.’

3 Verzin er personages bij

‘Is alles in mijn boek precies zo gebeurd? Nee, en daarom staat er ‘roman’ op de voorkant. Om het verhaal goed te kunnen vertellen heb ik bestaande personen weggelaten, maar er ook personages bij verzonnen. Het verhaal draait om twee personen: Geertje, die is gebaseerd op mijzelf, en haar oudoom Viktor, een excentrieke figuur binnen de gegoede Weens-Joodse fami-

‘Om een **boeiend verhaal** te schrijven, kun je je beter richten op **het waaróm** dan op **het wát.**’

lie Rosenbaum. Viktors vriend Bubi bijvoorbeeld, de geadopteerde zoon van de familie, heeft nooit bestaan. Ik heb hem toegevoegd voor extra *jiddisjkeit* in de roman, en vooral om het personage Viktor beter te kunnen uitlichten. Via het weesjongetje Bubi kon ik zichtbaar maken hoezeer Wenen een verdeelde, verscheurde samenleving was in een tijd waarin studenten, oude adel, de gegoede burgerij en arbeiders ieder op hun eigen eiland leefden. Viktor redt op zesjarige leeftijd Bubi uit een vijver, waarmee ik kon laten zien hoe moedig Viktor al op jonge leeftijd was. Maar vooral het feit dat hij vriendschap voor het leven sluit met Bubi, met wie hij vanuit zijn eigen milieu nooit in aanraking zou zijn gekomen, en dat hij net als Bubi straatveger wil worden, laat zien wat een volstrekt onconventionele figuur Viktor was. Dus als je een roman schrijft over je familiegeschiedenis mag je het lef hebben om personages tegenover jouw hoofdpersonages - je familieleden - te zetten op wie ze kunnen reageren. Dat stelt je in staat te laten zien hoe die mensen in elkaar zitten, in plaats van het te moeten vertellen. Als het maar ten dienste staat van het verhaal, want bij fictie is dat het belangrijkste.’

4 Kies voor een duidelijke structuur
‘Mijn boek bestaat uit twee verhaallijnen. De eerste is de historische verhaallijn, van Viktor die opgroeit tussen 1920 en 1930. En we hebben de verhaallijn van Geertje, de jongste telg uit dezelfde familie, die zestig jaar later

opgroeit, dus meer in het ‘nu’. De grootste uitdaging was die twee lijnen op een logische manier in elkaar te vlechten. In het boek groeien ze als het ware samen op, doordat die twee tijden parallel aan elkaar lopen. De lezer ziet hen zich tegelijk ontwikkelen en tot eigen inzichten komen. Het boek *De verdrijving uit de hel* van Robert Menasse inspireerde me om het zo te doen; hij verweeft in dat boek twee levensverhalen die eeuwen uit elkaar liggen door middel van spiegelingen en parallellen. Dat heb ik op sommige plekken ook toegepast. Bijvoorbeeld door het gegeven dat doerak Viktor op zeker moment gaat joyriden met zijn vaders auto, te plaatsen tegenover de verbijsterde reactie op het feit dat Geertje als eerste van haar familie een rijbewijs haalt – wat de wereldvreemdheid van de familie Rosenbaum tekent. Menasse wisselt zijn twee verhaallijnen heel mooi af, en dat leest prettig. Dat wil ik ook, dacht ik, dus daarom koos ik voor zo’n duidelijke vorm.’

5 Lees veel oral history
‘Ik zou iedereen aanraden veel oral history te lezen. Dat scherpt je gedachten over hoe je het wilt. Verder heb ik van alles gelezen: *Vienna* van Eva Menasse bijvoorbeeld, en *Der verlorene ton* van Lida Winiewicz, een 93-jarige Oostenrijkse toneelster die haar jeugdherinneringen heeft opgeschreven. Niet alleen is dat een kostelijk boek om te lezen, met heel veel humor, maar het geeft ook een goed beeld van hoe zij als kind het Wenen van rond de aansluiting bij Hit-

ler-Duitsland beleefde. Hoe groeide je op in die tijd? Hoe deed je destijds de was? Dat boek was een grote bron van inspiratie. Ook mooi was *Irene, mijn grootmoeder* van Paul Hellmann, zijn herinneringen aan zijn Weense grootmoeder. Als je een mooie roman wil schrijven, is het goed om heel veel van zulke boeken te lezen, want dat vormt je voorstellingsvermogen. De plaatjes in je hoofd gaan kloppen, waardoor wat je wil beschrijven en vertellen - het decor rondom jouw figuren - wordt gevoed met geloofwaardigheid. Dus ga lekker in de leeszaal van het Nationaal Archief zitten en ga leuke familiegeschiedenissen lezen die te maken hebben met waarover je wilt schrijven.’

6 Alles moet kloppen
‘Voor een familiegeschiedenis is grondig onderzoek nodig, want het verhaal wordt pas écht geloofwaardig als de details waarachtig zijn. In de roman *Het lot van de familie Meijer* van Charles Lewinsky bijvoorbeeld klopt alles. Hij woont in Zwitserland en weet alles over zijn land, over de geschiedenis, over de Joden in Zwitserland. Als alle details kloppen, kun je vervolgens alles aannemelijk maken, want mensen zijn van alle tijden. Dat is een voorbeeld voor me geweest. Zo wist ik precies welke trams er reden in 1910 in Wenen. En waar de haltes waren. Dat versterkt de geloofwaardigheid van de roman.’

7 Wissel je werkzaamheden af
‘Het heerlijke van het schrijven van een historische roman, is dat schrijven en onderzoek doen met elkaar zijn vervlochten. Na anderhalf uur schrijven achter mijn bureau heb ik het helemaal gehad, dan is mijn geest moe. Daarna ga ik verder met research, lees ik een boek of stuur een e-mail naar het archief of de universiteit waar ik naartoe wil. Het schrijven van een familie- >

geschiedenis biedt dus allerlei manieren om je aan de praat te houden, meer dan bijvoorbeeld een detective, denk ik. De prettige afwisseling van werkzaamheden houdt je scherp en fris.'

8 Gebruik je kennis twee keer

'Nu denk ik: het had wel iets minder gekund, qua research. Ik ben wel érg grondig geweest. Om nou alle musea van Wenen af te lopen om te kijken of een bepaald uniform nou kaki van kleur was... dat had ik ook wel gewoon als 'lichtbruin' kunnen omschrijven. Dat was mijn onzekerheid. En ja, dan kost een boek wel vijf jaar. Nu heb ik, denk ik, nog maar drie of vier jaar nodig. Ik zou iedereen aanraden zijn kennis twee keer te gebruiken. Er blijft namelijk ook veel over wat je niet gebruikt en in een ander boek kunt toepassen. Mijn volgende roman gaat over een ander onderwerp, maar is deels gesitueerd in Wenen, waarvoor de kennis die ik heb opgedaan goed van pas komt. Zo is al dat onderzoek niet voor niets geweest.'

9 Wees alleen medogenloos als het écht nodig is

'Bij een familiegeschiedenis heb je ook met de privacy en gevoelens van familieleden te maken. Soms moet je rücksichtslos zijn, maar alleen als dat écht nodig is. De thematiek van de Joodse zelfverloochening bijvoorbeeld kan ik niet makkelijker maken voor mijn ouders - mijn boek draait juist om die pijn en schaamte. Maar ik heb dat wel zo liefdevol mogelijk opgeschreven, waardoor er geen agressie in zit en ik niemand onnodig kwets. Stel jezelf steeds de vraag: is het écht nodig voor het verhaal, voor wat ik aan de kaak wil stellen? Sommige pijnlijke kwesties heb ik bewust weggelaten, en soms kun je ook een creatieve oplossing bedenken om iets duidelijk te maken. Ik schrijf bijvoorbeeld: "Inmid-

'Het verhaal wordt pas écht geloofwaardig als de details waarachtig zijn.'

dels was er een soort burgeroorlog tussen mijn ouders losgebarsten, mijn moeder was begonnen aan een persoonlijke vrijheidsstrijd die mijn vader regelrecht de loopgraven in joeg." Die metafoer is een elegante manier om te verwoorden dat het bij ons thuis niet meer zo leuk was, zonder dat mijn ouders hun waardigheid verliezen. De lezer ziet niets van wat er is gebeurd, want dat is niet belangrijk voor het verhaal. Wat voor het verhaal wél belangrijk is, is dat hoofdpersoon Geertje omringd wordt door oorlog; niet alleen de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog, maar ook een burgeroorlog thuis. Althans, zo ervaart ze dat. De dreiging van die strijd moet duidelijk zijn, maar daarvoor hoeft je niet alle details op straat te gooien.'

10 Geschiedenis gaat ook over nu

'Familiegeschiedenis is vlakbij, want geschiedenis is vlakbij. Zestig jaar is niets. Ik ben nu 51, maar herinner me nog als de dag van gisteren dat ik bij juffrouw Scholten in de tweede klas zat - ik kan haar nog uittekenen. Zoals Jean Pierre Guépin zei: "Het leven ligt niet voor me, noch achter me, noch in het ogenblik, maar binnen in mijn ik." Er is geen tijd. En tijd is niet ver weg. Geschiedenis is geen geschiedenis. Het leeft allemaal in je. Elke emotionele belevenis van een voorouder geeft een imprint in het DNA van de latere generaties. Ook daarover gaat een familiegeschiedenis, en dat besef geeft het verhaal nog meer diepte. Daarom ging mijn interesse uit naar de

© MARC BRESTER

vraag wat de invloed is van familie op de vorming van je eigen identiteit. Waarom zijn al die programma's zoals *Spoorloos* zo geliefd? Omdat iedereen ten diepste wil weten waar hij vandaan komt. Pas als je het hele plaatje hebt, kun je kiezen wat je loslaat en wat je meeneemt.' ■

Judith Fanto (1969) is het pseudoniem van medisch juriste Judith van den Heuvel. Begin dit jaar publiceerde ze haar debuutroman *Viktor*, bij Ambo-Anthos. Het verhaal baseerde ze op de lotgevallen van haar Weens-Joodse familie. Het boek werd een bestseller en kreeg dit najaar de Hebban Debuutprijs. Momenteel werkt Fanto aan haar tweede roman.